

Dies Academicus

Zagreb, 5. lipnja 2012.

Pozdravni govori i Lectio magistralis

SADRŽAJ

Pozdravni govori

str.

Kardinal Josip Bozanić,

nadbiskup zagrebački i veliki kancelar Hrvatskoga katoličkog sveučilišta

5

Prof. dr. sc. Željko Tanjić, rektor Hrvatskog katoličkog sveučilišta

9

Lectio magistralis

Uzoriti gosp. kard. Raffaele Farina, S.D.B.,
arhivar i knjižnicar Svete Rimske Crkve

Konstantin Veliki - ideologija mira

13

**Kardinal Josip Bozanić, nadbiskup zagrebački
i veliki kancelar Hrvatskoga katoličkog sveučilišta
Pozdravni govor na proslavi Dana Hrvatskoga katoličkog sveučilišta
Zagreb, 5. lipnja 2012. godine.**

Draga subraćo u biskupskoj službi,
veleučeni gospodine Rektore Hrvatskoga katoličkog sveučilišta,
mnogopoštovani uzvanici, braćo i sestre, dame i gospodo!

1. Hrvatskom katoličkom sveučilištu čestitam njegov dan i srdačno pozdravljam sve prisutne, među kojima me, osim vodstva, djelatnika, profesora i studenata ovoga Sveučilišta, raduje prisutnost predstavnika raznih segmenata crkvenoga i društvenoga života.

Stoga pozdravljam ovdje nazočnog predstavnika vlasti Republike Hrvatske ministra znanosti, obrazovanja i sporta, gospodina Željka Jovanovića.

Sono lieto di rivolgere il mio fraterno saluto a Sua Eminenza Reverendissima, il Signor Cardinale Raffaele Farina, Archivista e Bibliotecario di Santa Romana Chiesa. È significativa per noi, Eminenza, la Sua presenza e la Sua visita alla nostra Istituzione per vari motivi, particolarmente per il fatto che la nostra Università si sta impegnando nella valorizzazione e nella promozione dello studio della storia. In qualità di esperto nella disciplina storica e in patrologia, Sua Eminenza, possiede una ricchissima esperienza accademica nella docenza, nel lavoro scientifico e nella dirigenza di diverse istituzioni. Il Suo lavoro è noto in tutto il mondo, come alcuni qui presenti possono testimoniare, nella cui formazione Le sono grati per i Suoi numerosi contributi in diversi campi, tra cui va ricordato soprattutto il manuale di metodologia critica.

L'ufficio che al presente riveste è un incarico riconosciuto oltre che in ambito ecclesiastico anche in quello culturale.

Eminenza Reverendissima, La ringrazio di cuore per la Sua presenza tra noi.

Saluto cordialmente l'Onorevole Lorenzo Ornaghi, Ministro per i Beni e le Attività Culturali del Governo Italiano. Domenica scorsa abbiamo partecipato insieme alla Celebrazione Eucaristica presieduta dal Santo Padre Benedetto XVI, in occasione della Settimana Giornata Mondiale delle Famiglie a Milano. Colgo l'occasione, Signor Ministro, di esprimere la nostra vicinanza spirituale verso tutti

coloro che si trovano nella sofferenza a causa del terremoto in Italia nelle zone dell'Emilia Romagna e della Lombardia. La Chiesa che è in Croazia tramite la Caritas nazionale ha invitato i fedeli a porgere il loro aiuto alle popolazioni colpite dal terremoto anche attraverso donazioni materiali.

Signor Ministro, siamo veramente lieti, onorati e riconoscenti della Sua visita e presenza tra noi. Ho avuto il piacere di incontrarLa varie volte nel Suo incarico di Rettore nella Sede dell'Università Cattolica del Sacro Cuore a Milano. Questa prestigiosa Istituzione svolge da anni un meraviglioso servizio alla Chiesa e alla società. L'Università Cattolica Croata ne ha conosciuto la disponibilità alla collaborazione in campo accademico sin da quando ha intrapreso i primi passi e tuttora che sta iniziando un cammino più esigente, anche se pieno di speranza. Speriamo che i contatti e le relazioni stabilite finora portino in futuro ad uno slancio nuovo e ad una possibilità di scambio capaci di testimoniare la vivacità del sapere e della conoscenza, tipica della cultura cattolica.

Radosna srca pozdravljam nazočne oce nadbiskupe i biskupe kao i redovničke poglavare i poglavarice. Pozdravljam predsjednika Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, akademika Zvonka Kusića, zatim predsjednika Rektorskoga zbora, prof. dr. Antu Uglešića, rektora Sveučilišta u Zagrebu prof. dr. Aleksu Bjeliša te sve nazočne rektore i delegate naših sveučilišta.

2. Drago mi je da smo danas okupljeni na ovome akademskom činu koji nas vraća spomenom u prošlost te izaruje svjetlo za promatranje budućega vremena. Danas se spominjemo 3. lipnja 2006. godine, kada je uspostavljeno ovo Sveučilište. Taj se datum podudara s 3. lipnjem 1607. godine, kada je zaživjela prva zagrebačka gimnazija, pod vodstvom isusovaca, pri čemu se program temeljio na tada najprimjerenijem *Ratio studiorum*, tj. na sintezi klasične izobrazbe, obogaćene kršćanskim načelima. Kasnije, točnije 1669. godine škola dobiva naslov akademije te dobiva ona prava koja danas čitamo kao prava sveučilišta. Tako je istoga datuma, četiristo godina kasnije, ustanovljeno ovo sveučilište koje na sebi svojstven način nastavlja ugrađivati prisutnost Crkve u prostor obrazovanja, ostajući na tragu iskrenoga doprinosa suvremenom hrvatskom društvu.

Nakon raznih promišljanja devedesetih godina prošloga stoljeća o katoličkom sveučilištu, u proljeće 2004. učinjeni su prvi ozbiljniji pomaci u razmatranju mogućnosti i oblika koji bi doveli do osnivanja i rada Sveučilišta. Na 29. plenarnom zasjedanju Hrvatske biskupske konferencije u listopadu 2004. ta je inicijativa svesrdno podržana i povjerena Zagrebačkoj nadbiskupiji. Nakon što su imenovani članovi Povjerenstva za osnivanje katoličkoga sveučilišta u siječnju 2005. godine, na čelu s mons. dr. Ivanom Šaškom, pomoćnim biskupom zagrebačkim i prvim rektorom HKS, njihov je rad tijekom nešto više od godine dana pokazao stvarne temelje i okvire za ovo Sveučilište. Izabrano mu je ime, a tragom dekreta o uspostavi, nametnula se i, usuđujem se ustvrditi, sretna misao vodilja, sadržajno vezana ponajviše uz svetkovinu Bogojavljenja – »Lux vera« (»Istinsko svjetlo«), što je svakako prikladno za sveučilišnu djelatnost širokoga spektra povezanosti poslanja Crkve, nastavničkoga i znanstvenoga rada te kulture.

To je svjetlo ostalo pratiteljem u svim nastojanjima, pružajući širinu pogleda i mogućnost otkrivanja nove snage i starih oslonaca. Već na samome početku određene su tri prve godine studija: povijest, psihologija i sociologija, od kojih jedan, Studij povijesti, živi dvije godine, dok ostala dva započinju najesen.

3. Izbor tih triju grana studija kao prvih svakako je povezan s više razloga koji nisu svedivi samo na pitanje organiziranja, nego u sebi imaju i sadržajnu odrednicu. Na sadržajnoj razini želio bih pozornost usmjeriti na izrijek apostolske konstitucije o katoličkim sveučilištima *Ex corde Ecclesiae* u kojemu se kaže: »Na katoličkome sveučilištu istraživanje nužno obuhvaća: a) nastojanje oko

integriranja spoznaje; b) dijalog između vjere i razuma; c) etičku skrb; d) teološku perspektivu« (ECE, 15).

Što se tiče izazova tih studija, oni pokazuju svu svoju suvremenu aktualnost za hrvatsko društvo. Povijest i njezina pitanja iz dana u dan pokazuju koliko je važno dublje istraživanje, a iznad svega govor istine. Sociologija je očito jedna od prevladavajućih disciplina u suvremenosti, kada se svakodnevno susrećemo s raznim analizama društva i fenomena u njemu. Raznovrsnosti pristupa koji se iz dana u dan umnažaju, u posebnome trenutku zapadne civilizacije, traži se i znanje i ozbiljnost, kako bi se promicalo razumijevanje procesa te pridonosilo skladu i zajedništvu za kojim čezne pluralno društvo u traženju oslonaca i općeprihvatljivih vrijednosti. Na drugoj, možemo reći na mikro-razini nalazi se psihologija, ali nipošto bez povezanosti s makro-procesima.

Čovjek u svojem suodnosu s poviješću, s društvenim gibanjima i sa svime što živi u svojoj ljudskosti pokazuje da sadašnja trijada studija na ovome Sveučilištu vodi brigu o temeljnim antropološkim postavkama. Zapravo se s pravom može reći da je današnji najveći problem poimanje čovjeka, tj. pitanja antropološke naravi. Znanstveni pristupi uvijek se nalaze negdje u sjecištu s poimanjem čovjeka. To nije tek neki svjetonazorski dodatak, nego on zadire u sve pore vrjednovanja i interpretacije, kojih nisu lišena društvena i humanistička područja. To je često i razlog metodoloških poteškoća.

4. Sama narav znanstvenosti ne priječi izricanje istine o čovjeku u svjetlu kršćanske poruke koja nosi jasno antropološko viđenje. Današnji pristupi, osobito u društvenim i humanističkim znanostima, nailaze na nesporazume zbog nejasnog artikuliranja antropoloških postulata, nastale na skrivanju iza neobične neutralnosti. Osobno mi se čini da u kontekstu koji je snažno obilježen pluralizmom postoji i opasnost izgubljenosti koja ne pridonosi integriranju spoznaje, dijalogu i brizi za etičnost.

Sveučilište ne nosi sa sobom samo spoznajnu dimenziju, nego nužno i odgojnu. To je neizostavan kulturološki doprinos koji se odnosi na pitanja o smislu, otvorenost prema transcendenciji, odmak od kulture banalnoga i površnoga. Nadalje, odnos između vjere, života i kulture okreće se oko antropološkoga pitanja, oko odgovora tko je čovjek i oko svega onoga što odgovori na to pitanje imaju kao posljedicu. »Fragmentacija smisla« o kojoj je u *Fides et ratio* pisao blaženi papa Ivan Pavao II., ostavlja trag na kulturološke ideje i vrijednosti, osobito u odgojnome pluralističkom kontekstu.

U dodiru sa strujama biologizma i suvremenih poimanja slobode, kršćanska antropologija ima što ponuditi na svim područjima koja danas postaju iznimno aktualna: od dostojanstva ljudske osobe i ljudske stvorenosti, preko nosivih institucija društva, kao što su brak i obitelj, do nužno potrebne odgovornosti u odnosu prema budućnosti. Sve se to odnosi na naraštaje koji dolaze i na usvajanje vrijednosti koje se očituju kao transkulturalne.

Vjerujem da će studij sociologije i psihologije, analizirajući razne pristupe i upoznavajući studente s polazištima i postavkama koje su relevantne u suvremenome društvu, posebnu pozornost posvetiti znanstveno prihvatljivom kršćanskom antropološkom temelju. Zacijelo da datost čovjeka koji je stvoren na Božju sliku ne mijenja svima dohvatljivu činjenicu koju svi mogu analizirati pod obilježjima koja određuju 'biti čovjek'. No, antropološka datost koja proizlazi iz judeo-kršćanskoga pristupa, odražava se na vrijednosti koje između ostaloga imaju etičku i eshatološku dimenziju. U takvom svjetlu dostojanstvo čovjeka nosi kvalitativnu odrednicu koja će se odraziti na veće poštovanje vrijednosti ljudske osobe i biti zahtjevnije u odgovornosti koja ima i vjerničko utemeljenje.

5. Kršćanska antropologija nipošto nije zaprijetka za psihologijski pristup pojedinim pitanjima o ljudskoj psihi, ali odrednica da čovjek ima dušu unosi vrijednost koja se nužno odražava na cjelokupnost doživljavanja i djelovanja, na odvagivanje suvremenih pristupa tjelesnosti i na stil življenja. Svakako da tu važno mjesto zauzima pitanje savjesti, o čemu nam je točno prije godinu dana, nipošto slučajno i ne bez razloga, progovorio papa Benedikt XVI. u Hrvatskom narodnom kazalištu, ovdje u Zagrebu. Savjest je svakako antropološka odrednica koju kršćanstvo snažno vrjednuje kao polazište, kao nepovredivu jezgru, koju dodatno oblikuje Evanđelje.

Valja reći da se kršćanska antropologija nalazi u vrtlogu nove medijske kulture i pred izazovima novih tehnoloških mogućnosti. No, to je problematika koja se tiče i svih drugih, ne samo kršćanskoga antropološkog pristupa u svjetlu novih komunikacija, biotehnologija, poimanja subjektiviteta itd., do te mjere da se ponegdje govori o posthumanizmu kao nadvladavanju humanizma s paradigmatom autoreferentnosti.

Kršćanska antropologija, u vrijednosti koju papa Benedikt XVI. voli nazivati i novim humanizmom, ima sposobnost integriranja dimenzija spoznaje i slobodne volje te afektivnost, čuvstvenost, koja se nerijetko zapostavlja u suvremenim društveno-kulturalnim interpretacijama; ima sposobnost dovesti u ravnotežu kategorije prostora i vremena, ponovno vrjednujući memoriju i dimenziju proroštva, dajući važnost poveznici: prošlosti, sadašnjosti i budućnosti; ima sposobnost osvjetliti povijest svjetlom koje dolazi iz eshatološkoga izvora, noseći nadu svijetu i čovjeku koji u njemu živi.

6. Mislim da je iznimno važno prepoznati te značajke kršćanske antropologije i na njima korektnim znanstvenim pristupom osvjetljavati ključna pitanja i za naše hrvatsko društvo, razvijajući vrijednosti koje u skladu s istinom odgovaraju na najdublje ljudske čežnje.

Povijest nas, na primjeru bolnih iskustava koja stavljamo pod nazive *šoa*, *gulag*, uči kamo vode pogrešni antropološki pristupi. Europska nas baština uči susretanju različitosti koja progovara humanizmom sposobnim nanovo vrjednovati varijante ljudske potrebe za vjerovanjem i za znanjem.

Konačno, kršćanstvo govori da se ne trebamo bojati smrtnosti te da ljudi ne stvaraju povijest, nego da su ljudi povijest. Živimo u vremenu kada smo svjesni da čovjek ima u rukama sredstva kojima može razoriti planet. Potrebna je hrabrost da bismo kao ljudi obnovljali snagu zajedničke spoznaje i vjerovanja. Zbog toga mi se čini vrijednim u suvremenu znanstvenost ugrađivati aspekte kršćanske antropologije.

Čestitajući Dan Sveučilišta, radujem se novim danima i godinama u zajedničkoj suradnji u hrvatskome društvu; susretima u dijalogu, u otvorenosti nadi i u budućnosti koju mi vjernici vidimo uvijek praćenu Božjim pogledom.

Hvala.

Prof. dr. sc. Željko Tanjić,
rektor Hrvatskoga katoličkog sveučilišta
Pozdravni govor na proslavi Dana Hrvatskoga katoličkog sveučilišta
Zagreb, 5. lipnja 2012. godine.

Uzoriti gospodine kardinale, Veliki kancelaru našeg Sveučilišta, Eminenza Reverendissima Signor Cardinale Farina, onorevole signor Ministro Ornaghi, poštovani gospodine ministre znanosti obrazovanja i sporta, gospođu ministrice kulture, poštovani gospodine predsjedniče HAZU-a, poštovana veleučena gospodo rektori i prorektori hrvatskih i inozemnih sveučilišta, poštovani oci biskupi, predstavnici političkih, državnih i gradskih vlasti, poštovani predstavnici crkvenih, obrazovnih, znanstvenih i kulturnih institucija, poštovani članovi Senata i Poslovnog odbora, poštovani i dragi gosti, još Vas jedanput srdačno pozdravljam u ime male, ali duhom i radom bogate sveučilišne zajednice Hrvatskog katoličkog sveučilišta.

Posebna mi je i iznimna čast biti domaćinom svima Vama koji predstavljajući svoje institucije predstavljate i časnu baštinu hrvatskih napora i traženja putova u ostvarivanju važne zadaće razvoja znanosti i obrazovanja u našem društvu. Mislim da se nitko neće osjetiti povrijeđenim ako kažem da je ovo povijesni dan za naše Sveučilište posebice što su na njemu po prvi puta okupljeni rektori i prorektori gotovo svih hrvatskih sveučilišta kao i rektor sveučilišta iz Mostara. Naše malo i još uvijek sveučilište u na samim počecima želi biti vrsnim i časnim članom hrvatske sveučilišne zajednice, učeći i surađujući sa svima onima kojima je na srcu ono što je svima nama zajedničko: razvoj vrsne znanosti, dobro obrazovanje i odgoj mladih generacija za vremena puna izazova koja su pred nama.

Hrvatsko katoličko sveučilište pripada široj skupini katoličkih sveučilišta, koja su stekla veliki ugled u društvima u kojima djeluju. U oblikovanju unutarnjeg ustroja Hrvatsko katoličko sveučilište orijentirano je na raspoloživa iskustva i modele što ih najbolja sveučilišta u skupini primjenjuju vodeći računa o hrvatskom društvenom kontekstu i specifičnostima hrvatskog visokoškolskog sustava.

Vizija Hrvatskoga katoličkog sveučilišta je ponuditi prepoznatljive programe u odnosu na postojeće u Hrvatskoj s obzirom na sadržaj i katolički duh sveučilišta, ali uz poštivanje najviših standarda znanstvenog integriteta.

Misija Hrvatskoga katoličkog sveučilišta je kontinuirana potraga za istinom kroz istraživanja, te očuvanje i prenošenje znanja za dobrobit društva pri čemu se osobita pozornost posvećuje odgoju cjelovite osobe na katoličkoj tradiciji i duhovnosti.

Upravo svime time želimo biti dio naše sveučilišne zajednice, zajedno s njom rasti i razvijati se, kao i dijeliti sve probleme i pitanja koja nas tište. Stoga Vas molim veleučena gospodo rektori i prorektori još Vam jednom hvala na Vašem dolasku i dosadašnjoj iskazanoj podršci našim nastojanjima oko rasta i razvoja.

Isto tako nas posebno raduje da su u našoj sredini po prvi puta dvoje ministara u hrvatskoj vladi: ministar znanosti, obrazovanja i sporta doc. dr. Željko Jovanović i ministrica kulture prof. dr. Andrea Zlatar Violačić. Znanost i kultura međusobno se snažno prožimaju i ne mogu jedno bez drugoga. Upravo je to često isticao i ističe Sveti Otac Benedikt XVI. u svim svojim govorima i u svom djelovanju. Hvala Vam što ste danas među nama, a ministru znanosti, obrazovanja i sporta, kao i njegovim suradnicima hvala na konstruktivnoj suradnji i otvorenosti za suradnju.

Potvrda o važnosti odnosa znanosti i kulture, potvrđuje se i u činjenici da dvojica naših dragih gostiju iz Vatikana i Italije, koji su se spremno odazvali našem pozivu na proslavu ovog Dies Academicusa, povezuju ove odrednice i to iz njihova katoličke baštine.

Uzoriti gospodin kardinal Raffaele Farina, arhivar i knjižničar Svete Rimske Crkve, čuvar jednako kao i onaj koji radi na daljnjem razvoju jedne od najstarijih i najvažnijih ustanova koja čuva neprocjenjivu riznicu ljudskog znanja i kulture, riznicu spomena povijesti naše kulture i civilizacija. Radujemo se njegovu predavanju koje sve nas uvodi u jedan važan jubilej, bez obzira kako ga razumijevali, a to je proslava 1300. obljetnice Milanskog edikta cara Konstantina, događaja koji je imao nemjerljiv utjecaj na razvoj povijesti. Emminenza, benvenuto alla nostra Università Cattolica Croata. Siamo molto grati e onorati della sua presenza tra noi e che ci collega con la Sede di Pietro, con il Papa Benedetto ma anche con il patrimonio immenso della Chiesa e del mondo.

Drugi naš uvaženi gost prof. dr. Lorenzo Ornaghi svojim nam prisustvom otvara pogled u svijet prestižnog talijanskog i svjetskog sveučilišta «Sacro Cuore» u Milanu, kojemu je bio dugogodišnji rektor prije stupanja na sadašnju dužnost ministra kulture u vladi Talijanske Republike, sveučilišta koje i nama uzor i bratska podrška, uzor i bratska podrška koja nam pomaže i u razbijanju predrasuda kada je u pitanju razumijevanje mjesta i uloge katoličkih sveučilišta u društvu. Njegov dolazak posebice cijenimo svjesni nedaća kroz koje prolaze naši poštovani susjedi Talijani pogođeni strašnim potresom u kojem su pored uništenog kulturnog blaga nastradali mnogi nevini ljudi.

Onorevole Signor Ministro, la sua presenza per noi e un segno di stima e di rispetto per la nostra giovane e piccola università. Grazie per il suo arrivo. Con la profonda stima guardiamo alla sua persona, sperando in una futura collaborazione tra il suo dipartimento e la nostra università, sapendo come sono profondi legami culturali tra i nostri popoli. In modo particolare vogliamo esprimere a Lei, e tramite Lei al governo in cui e ministro e a tutto popolo italiano condoglianze e la preghiera di cuore per le vite perdute durante il devastante terremoto di questi giorni come anche il nostro profondo rammarico per i danni in modo particolare ai beni culturali.

No, prije svega ne bi smo bili ovdje i ne bi smo slavili ovaj naš dan, da naš veliki kancelar kardinal Josip Bozanić nije svojim dekretom „Luce vera illuminata (Istinskom svjetlošću obasjana)“ osnovao Sveučilište. Zahvalni Vam uzoriti na toj dalekosežnoj odluci radujemo se isto tako da će naš

Dan trajno biti slavljen i u svjetlu pohoda Svetog Oca Benedikta XVI. našoj domovini, 4. i 5. lipnja 2011., pohoda u kojem se u HNK na poseban način osvrnuo na naše sveučilište kao na znak nade za naše društvo. Vašu odluku u djelo je pretočio prvi rektor našeg sveučilišta mons. Ivan Šaško, pomoćni biskup zagrebački koji je sa svojim suradnicima učinio neizmjerljivo puno i položio prave temelje na kojima može dalje graditi. Hvala vam oče biskupe na svemu što ste kao prvi rektor učinili za naše Sveučilište koje i dalje pratite i uključeni ste u njegov razvoj.

Dopustite mi na ovom mjestu i ovom svečanom trenutku još nekoliko riječi o našem sveučilištu.

Odluka o osnivanju našeg sveučilišta donesena je na plenarnom zasjedanju Hrvatske biskupske konferencije 12. listopada 2004. godine naznačivši da je osnivač Zagrebačka nadbiskupija, a Hrvatska biskupska konferencija pokrovitelj. Nakon osnutka, 09. srpnja 2008. godine Hrvatskome katoličkom sveučilištu izdana je dopusnica za obavljanje djelatnosti te za izvođenje preddiplomskih i diplomskih sveučilišnih studija i to psihologije, sociologije i povijesti.

Na Hrvatskom katoličkom sveučilištu, na Studijskom odjelu povijesti ukupno je upisano 77 redovitih studenata na 1. i 2. godini studija. Trenutno je zaposleno ukupno 16 nastavnika u znanstveno-nastavnom, nastavnom i i suradničkom zvanju u stalnom radnom odnosu, a oko dvadesetak je angažiranih vanjskih suradnika za realizaciju nastave u tekućoj akademskoj godini. U tijeku su natječajni postupci za radna mjesta nastavnika u znanstveno-nastavnom zvanju i suradnika u suradničkim zvanjima. Za pretpostaviti je da ćemo do početka nove akademske godine po pokrenutim postupcima zaposliti oko dvadesetak nastavnika i suradnika tako da računamo na ukupan broj od 60 zaposlenih u nastavi i pratećim službama do nove akademske godine kada započinjemo s radom i studijski programi psihologije i sociologije.

Ističem da je u ovoj akademskoj godini uz suglasnost Velikog kancelara osnovan i započeo s radom Senat HKS-a koji je pokrenuo i potvrdio prve izbore u zvanja te imenovao Prorektora za znanost i nastavu prof. dr. Gordana Črpića i Prorektora za međunarodnu suradnju prof. dr. sc. Emilia Marina. Ustanovili smo rektorovu nagradu koju je kao prva dobila studentica Studija povijest Martina Markešić, kojoj od srca čestitamo. Uložili smo sredstva u uređenje biblioteke i kapele koju je Veliki kancelar jučer blagoslovio kao i u informatizaciju.

Hrvatsko katoličko sveučilište, kao i srodna mu katolička sveučilišta, svoju će ulogu primjereno oblikovati razvijajući različite sektore i područja, kako visokoškolske nastave (u rasponu od preddiplomske, diplomske do poslijediplomske) tako i znanstvenog istraživanja. Također, obveza mu je i djelovati i u konkretnoj društvenoj zajednici, potičući različite prakse, akcije, društvene izume korisne u valjanu razvitku te zajednice, a napose:

- razviti visokoškolsku i znanstvenu djelatnost poboljšanjem postojećih studijskih programa i pokretanjem novih studijskih programa i znanstveno-istraživačke djelatnosti
- izgraditi, urediti i opremiti prostor budućeg sveučilišnog kampusa (sveučilišna knjižnica, studentski dom i restoran te ostale sveučilišne zgrade)
- unaprijediti standard i način studiranja upisanih studenata

U hrvatskom društvu tijekom zadnjih nekoliko godina razvila se bogata mreža visokoškolskih i znanstvenih ustanova. Premda su one uglavnom financirane iz javnih izvora, nisu oslobođene imperativa izgrađivanja i jačanja konkurentskih sposobnosti na područjima svoje kompetencije. S tim je imperativom suočeno i Hrvatsko katoličko sveučilište; njegovu oštrinu Hrvatsko katoličko sveučilište osjeća utoliko izravnije koliko ne može računati samo s javnim izvorima financiranja. Svojom sposobnošću i konkurentnošću treba trajno osiguravati potrebnu privlačnost u hrvatskom društvu. Djelatnost Hrvatskoga katoličkog sveučilišta financira se iz novčanih sredstava Osnivača i iz novčanih sredstava osiguranim u državnom proračunu. Novčana sredstva u državnom proračunu osigurana su Sporazumom koji je 02. studenog 2007. godine potpisan između Nadbiskupije zagrebačke (temeljem odluke Hrvatske biskupske konferencije) i Vlade RH, a na temelju članka 10. točke 3. Ugovora između Svete Stolice i Republike Hrvatske o suradnji na području odgoja i kulture, polazeći od uzajamnog interesa za ustrojavanje studija i obavljanja djelatnosti Hrvatskoga katoličkog sveučilišta.

Imaju li se u vidu mrežne tendencije istodobne integracije/diferencijacije u sektoru visokoškolske naobrazbe i znanstvenih istraživanja u europskim zemljama razložno je vjerovati kako će se i Hrvatsko katoličko sveučilište u bliskoj budućnosti pojaviti kao institucijski sudionik (što povezuje i okuplja, a ujedno i diferencira) srodne hrvatske ustanove prisutne na cijelom hrvatskom teritoriju, pomažući im u učvršćivanju njihove kompetentnosti i konkurentnosti. Slijedom navedenog HKS je potpisalo sporazume o suradnji u području visokog obrazovanja i znanstveno-istraživačke djelatnosti i ostalim oblicima suradnje sa Sveučilištem u Zagrebu, Osijeku, Zadru, Splitu, te Institutom društvenih znanosti Ivo Pilar, Staroslavenskim institutom, Institutom Ruđer Bošković i Nacionalnom sveučilišnom knjižnicom, a surađuje i sa HAZUom i mnogim drugim institucijama. Hvala Vam svima na suradnji i nadamo se da će se ta suradnja još više učvrstiti i proširiti. Hvala i svim poslovnim i privrednim subjektima koji su svojom pomoći pomogli našem ustroju. Svjesni važnosti osiguranja materijalnih sredstava osnovali smo zakladu našeg sveučilišta u SAD-u i nadamo se njenom rastu. Posebice smo zahvalni osnivaču koji svojim sredstvima osigurava razvoj kvalitete studija i rada na našem sveučilištu, vladi Republike Hrvatske koja kroz ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta prepoznaje važnost zajedničke suradnje na ovako važnom području znanosti i visokog obrazovanja, gradu Zagrebu i mnogobrojnim ljudima i ustanovama koji svojim radovima i darovima pomažu rast našega sveučilišta.

Pozivam sve nazočne članove crkvene i akademske zajednice, te sve koji to žele da nam se pridruže i pomognu idejama i djelovanjem u razvitku ovog mladog sveučilišta kao prepoznatljive nove visokoobrazovne ustanove na ovom području.

Zahvaljujem svima koji zajedno s nama danas obilježavaju Dan Sveučilišta, nadam se da će biti još puno takvih dana. Hvala Vam na vašoj nazočnosti!

Dies Academicus
5. lipnja 2012.

KONSTANTIN VELIKI I IDEOLOGIJA MIRA

**Uzoriti gosp. kard. Raffaele Farina, S.D.B.,
arhivar i knjižnicar Svete Rimske Crkve**

Uzoriti gosp. kard. Raffaele Farina, S.D.B.

Sažetak:

Već nekoliko godina, u više znanstvenih sjedišta, u tijeku su pripreme ili su pak već održani znanstveni skupovi koji imaju za cilj proslaviti 1700. obljetnicu tzv. Milanskog edikta iz veljače 313. Razdoblje od 306., kada je Konstantin proglašen carem, do 337., kada je preminuo, s pravom se definira „konstantinskim razdobljem“, zahvaljujući promjenama do kojih je došlo u tom razmjerno kratkom vremenu, i to u svezi s osobom cara Konstantina. Već su ga suvremenici smatrali prvim kršćanskim carem, dok je, malo nakon svog preminuća, bio čašćen i naslovom „Veliki“.

Ideologija mira znači projekt sveopće pacifikacije, koji se precizirao postupno u tijeku realizacije, a koji se može definirati u onom trenutku kad bude upotpunjen, dakle kad više neće biti projekt već stvarnost.

U 4. st., ideja mira je bila prerogativa Rimskog carstva, kojemu je, temeljem njegova etičkog i vjerskog značaja, mislilo se, bila povjerena sudbina čitavog čovječanstva. Za cara Konstantina, ustalila se i teorija da su zemlje saveznika također pripadale Carstvu. Upravo je koncept sloge bio taj koji je kršćanstvu, osobito u vremenu progonstva, privukao tolike vjernike, a širenje kršćanstva nije bilo ništa drugo doli čudesno proširenje pojma sloge među narodima. Onaj mir najsvetijeg bratstva, kako ga je definirao Konstantin, prva je careva želja, kao i smisao njegova djelovanja u pogledu odnosa s Crkvom. U navedenom pojmu, sadržana je kršćanska bratska ljubav, nešto novo i različito u odnosu na sve dotad postojeće. Kovanice su pak svojim simboličkim prikazima jasno ukazivale da je Konstantinopol novi Rim i idealno središte sveopćeg kršćanskog carstva.

I. - Pretpostavka

Prije nekoliko godina su započele pripreme (ili su pak već održani znanstveni skupovi) za proslavu 1700. obljetnice donošenja tzv. Milanskog edikta iz veljače 313. Druge su dvije obljetnice već proslavljene, navedimo samo ono najvažnije: godine 2006.¹ u Yorku, u povodu proglašenja Konstantina carem augustom (*Imperator Augustus*) 306., i godine 2007.² u Trieru, u povodu njegova proglašenja cesarom (*Caesar*). Ovogodišnje proslave započele su dvama značajnim kongresima, prvi u Barceloni, od 20. do 24. ožujka, drugi u Rimu, od 18. do 21. travnja; ostali će se održati tijekom 2012. i 2013. u raznim dijelovima Europe. Te manifestacije privlače pozornost kako medija tako znanstvenih i kulturnih institucija na tu, uvijek kontroverznu osobu, cara Konstantina Velikog.

O njegovoj se личности znaju najvažniji i opći podaci o povijesti, životu, djelovanju, političkim i vjerskim opredjeljenjima, u razdoblju od 306., kada je bio početak njegova uspona na vlast, pa sve do 337., kada je preminuo. Taj relativno kratki vremenski raspon bio je, s pravom, definiran kao „konstantinsko razdoblje“, kako poradi promjena koje su se zbile, tako poradi sadržajnosti istih te posljedica koje su imali u vremenu i prostoru a u odnosu na osobu cara Konstantina. On je bio smatran od suvremenika, a i njihovih nasljednika, za prvog kršćanskog cara i bio je čašćen u povijesti, već vrlo brzo nakon smrti, naslovom *Veliki*.

Vežano uz te dvije točke, *konstantinsko razdoblje* (i, ako hoćete, također *zaokret*) i dodijeljeni mu naslov *Veliki*, želio bih ponešto metodološki pripomenuti, prije nego započnem odabrani argument o *ideologiji mira*. Ne može se izbjeći sučeljavanje tih dvaju argumenata, naravno sažeto i brzo, budući da rasprava koja se bila započela krajem šezdesetih godina i koja se nastavila sve do 2000., premda je postupno išla prema svom kraju, nije u potpunosti zaključena. Mislim prvenstveno na raspravu o *konstantinskom razdoblju*.

Nešto Konstantinovih pisanih dokumenata, panegirici, sačuvane *vitae*, djela „povjesničara“ sklonih ili nesklonih caru, novac i arheološki nalazi, sve to može biti korisno za istraživanje pravaca i odluka vlasti (prva od svih je ona o ujedinjenju Carstva), vjerskih opredjeljenja, administrativne reforme, i, nazovimo ga tako, Konstantinova načina razmišljanja. Vredovanje i tumačenje tih izvora, posebno onih koje predstavljaju *vitae* i panegirici,³ kao i onoga što je učinila carska administracija, osobito u svojoj učinkovitosti bilo u Rimu bilo u Konstantinopolu, od osobitog je značenja. U svakom slučaju, neke pojedinosti, makar za odabranu temu, mogu se izložiti na zadovoljavajući način.

1 Konstantina su proglasili carem rimski vojnici u Yorku 25. svibnja 306. Konstantinska obljetnica je proslavljena 2006. u Muzeju Yorka velikom izložbom povijesno-arheološkog karaktera, koja je bila popraćena s nekoliko publikacija.

2 Kako bi pripremio stupanje na carsko prijestolje, Konstantin je iz Britanije prešao u Galiju, gdje je 307., u Trieru, dobio prvi konzulat. Tu se oženio Faustom, kćerkom cara Maksimijana Herkuleja, potcrtavši time svoje vlastite ambicije prema carskom dostojanstvu. Iste godine Maksimijan mu je udijelio naslov cezara; od tog je trenutka bila potvrđena njegova legitimnost za budućeg cara. Tri su izložbe bile upriličene u Trieru 2007.: u Rhenisches Landesmuseum Trier, u Dom- und Diözesamuseum Trier i u Städtische Museum Simeonstift Trier.

3 Držim izuzetno korisnim i umjesnim poglavlje „Il mondo dei panegirici“ u knjizi koju je napisao S. MacCormack, *Arte e cerimoniale nell'antichità* (Torino, Einaudi 1995), 3-22.

Naziv *Veliki*⁴ bio je dodijeljen Konstantinu, na neki način, već od njegovih suvremenika. Panegiričar iz 313. ga imenuje *maximus imperator, Constantinus maximus*.⁵ Praksagora iz Atene, poganski povjesničar Konstantinov suvremenik, bio je, prema Fociju, prvi koji je taj naziv dao caru, u panegiriku sastavljenom nakon pobjede nad Licinijem, 324.⁶ Napomenimo kako se, nakon 325., car na novcu prikazuje ne više s lovorovim vijencem, kao njegovi sinovi, već s dijademom.⁷ Euzebijije potvrđuje carevu uporabu purpura i dijademe kada ga opisuje mrtva, izložena na odru.⁸ Natpis koji najodređenije veliča cara u očima suvremenika bio je onaj panegiričara Nazarija, koji je govorio u Rimu, u povodu pete obljetnice Konstantinovih sinova, Krispa Cezara i Konstantina II. Cezara: *Una demum Constantini oblivio est humani generis occasus*.⁹

Za *konstantinsko razdoblje* - drugi argument - povjesničari podrazumijevaju vrijeme od kad je Konstantin preuzeo vlast (306. god.) pa do njegove smrti (337. god.). Međutim, taj izraz je dobio i značenje koje, izvan usko povijesnog, nadilazi određeni prostor i vrijeme i čovjeka po kojem se naziva. Rabi se za oznaku vremena u kojem se, zahvaljujući određenim Konstantinovim djelima, razvio i učvrstio za stoljeća mentalni i institucionalni sklop u strukturama, u ponašanju i čak u duhovnosti Crkve, i to ne samo kao činjenica već i kao ideal. Prepoznaje se u tom izrazu zajednički nazivnik za prostor, koje zgodno nazivamo Zapadom, nezavisno od različitog značaja civilizacija koje su prostor i vrijeme uključile u to razdoblje, nezavisno od nasilnih i nezalječivih prekida. Dakle, jedno vrijeme sociološko a ne samo kronološko.

Doista *konstantinsko razdoblje* postavlja pred povjesničara Crkve mnoge probleme. To razdoblje, ustvari, kao i osoba po kojoj je nazvano, ostaje još uvijek poput sfinge za povijesnu znanost: taj je izraz uporabio Joseph Vogt,¹⁰ a i ja se s tim djelomično slažem. Činjenica da se izrazom *konstantinsko razdoblje* uglavnom podrazumijeva globalni koncept, koji se, u inačicama, stoljećima nastavljao, u svakom slučaju u lošim konotacijama, čini da je zadaća njegova pravilnog shvaćanja i teška i žurna. Kako bi se pojasnio problem, prvo valja suziti izraz *konstantinsko razdoblje* na isključivo povijesno vrijeme Konstantina (306./312.-337.). Posljedice njegove politike u vremenu koje je slijedilo mogu biti osporavane na isti način kako i ono što je tome prethodilo u predkonstantinskom razdoblju. Upravo povezivanje navedenog izraza s idejom dekadencije (*Verfallsidee*) Rimskog carstva nakon i poradi susreta s kršćanstvom, jasno pokazuje njegov nekritički značaj (onaj o unaprijed danom sudu o *konstantinskom razdoblju*), opravdanje bi naime trebalo imati oslonca samo na pojedinačnim raščlambama.

4 Cf. K. M. Girardet, *Die Konstantinische Wende* (Darmstadt, Wissenschaftliche Buchgesellschaft 2006), 153-155.

5 *Pan. Lat.* 9, 26,5; 10, 3, 1. Na kovanicama od 329., *Constantinus Max. Aug.* (višestruki zlatnik kovnice iz Konstantinopola: Haag, Koninklijk Penning Kabinett).

6 Cf. K. M. Girardet, *Die Konstantinische Wende*, 153-154; id., *Das Christentum im Denken und in der Politik Kaiser Konstantins d. Gr.*, u "Kaiser Konstantin der Große. Historische Leitung und Rezeption in Europa", ur. K. M. Girardet (Bonn, Häbel 2007), 29, bilj. 2.

7 Cf. S. MacCormack, *Arte e cerimoniale nell'antichità*, 282-283; A. Alföldi, *Die konstantinische Goldprägung* (Mainz 1963), 93.

8 *Vita Const.* 4, 66: "... U unutrašnjosti palače, upravo u središtu vladareve palače, u visokom lijesu od suhog zlata ležao je carevo mrtvo tijelo, urešeno carskim znakovljem, kao što su *porpora* i *diadema*, a bio je beskrajni broj onih koji su ga okruživali u bdijenju i noću i danju".

9 *Pan. Lat.* 4 [10] 12,4.

10 Cf. *Konstantin der Grosse und sein Jahrhundert* (München 1949), 247; upozoravam na završni izričaj kod: T.D. Barnes, *Constantine and Eusebius* (Cambridge, Mass.-London 1981), 275: «Constantine's character is not wholly enigmatic».

Stoga retoričke tvrdnje i ishitrenosti kao i predviđanja, koja ne počivaju na analitičkom radu, zaslužuju ozbiljne kritičke rezerve.¹¹

I u ovom slučaju, polemika protiv *našeg* cara i tzv. *razdoblja* koje je od njega primilo ime, čini samo to da se pozornost još više usmjeri na nj pa, na neki način, još proširuje pozornost prema njemu i njegovu slavu. Nedavna polemika u svezi s kršćanskim korijenima Europe postavila ga je iznova, zajedno s Karlom Velikim, na postolje, i publikacije u povodu obljetnica u Yorku i osobito u Trieru učinili su ga protagonistom, potvrđujući mu naziv *Veliki*, i to prvim kršćanskim carem u povijesti.¹²

II. - Ideologija mira

Ideologija mira. Znam da je termin ideologija ambivalentan. Moja je uporaba u svezi s ovim izlaganjem. Podrazumijevam pod tim zamisao projekta, projekta, u ovom slučaju, sveopće pacifikacije, koji se precizirao postupno u tijeku realizacije, a koji se može definirati u onom trenutku kad bude upotpunjen, dakle kad više neće biti projekt već stvarnost.

Izabrao sam ovu temu, koju sam već obrađivao, premda površno, prije nekoliko godina, kako bih je produbio; uostalom, držim da je od osobite aktualnosti. Podsjećam da je Međunarodni kongres za povijesne znanosti, koji je bio održan u Sydneyu od 3. do 9. srpnja 2005., posvetio jednu od glavnih sekcija temi "Rat, mir, društvo i međunarodni poredak od antike do danas".¹³

1. - Ideja mira u IV. st.

Ideja mira u IV. st. oslanja se na opće ustrojstvo svijeta u to vrijeme. Organizacija mira u to doba, nije bila neka nadstruktura međunarodnog poretka, kako je možemo danas zamišljati, već je bila zadaća i prerogativa Rimskog carstva, kojemu je, temeljem njegova etičkog i vjerskog značaja, mislilo se, bila povjerena sudbina čitavog čovječanstva.¹⁴

Ideja mira razvila se sve dok nije poprimila široko i opće značenje eliminacije svakog žestokog kontrasta unutrašnjeg i vanjskog.

„Ideja mira imala je složeni sadržaj i ne uvijek identičan, čas je u njoj prevladala tradicija *eirēne*, tj. jednog mirotvornog stanja, nezavisnog o sredstvima za njegovo ostvarenje, čas, prema pragmatičnom rimskom prihvaćanju, bila je shvaćena kao zaključak pregovaranja ili kao posljedica nekog oružanog sukoba. Ali, ovdje očitije, ondje prikriven teoretskim motivima, lik mira, kojeg je Rim konačno

11 *Eusebio di Cesarea e la «svolta costantiniana»*, u "Augustinianum" 26 (1986), 315, bilj. 5.

12 Cf. Girardet, *Die konstantinische Wende*, 154-155. Važno je napomenuti da ga pravoslavna Crkva slavi kao sveca 21. svibnja svake godine.

13 Cf. E. dal Covolo, *Lo sviluppo del concetto di "pace" nel quadro dei rapporti tra la Chiesa e l'Impero nei primi tre secoli*, u "Ricerche Teologiche" 16 (2005), 71-78; *Tra concordia e pace: parole e valori della Grecia antica*, ur. G. Daverio Rocchi (Milano, Cisalpino 2007), p. XIII.

14 Cf. B. Paradisi, *Pace e Impero alla fine del mondo antico*, u "Studia et documenta historiae et iuris", 24 (1958), 280; cf., id., *L'organisation de la paix aux IV et Ve siècles*, u "Recueils de la Société Jean Bodin pour l'histoire comparative des Institutions" 14: La Paix 1 (Bruxelles 1961), 231-395.

nametnuo ostatku čovječanstva, bio je prisutan“ .¹⁵

U konceptu božanske investiture carske vlasti (car je bio shvaćen kao *vicarius Dei*), mir i sloga, koji su trebali kraljevati svijetom, bili su plod reda koji je dolazio s visina, podanicima preko careva, carevima od božanstava.¹⁶ Porfirne skupine s fasade bazilike Svetog Marka u Veneciji i u Vatikanskim muzejima, koje predstavljaju četiri vladara (Dioklecijan, Maksimijan, Konstancije i Galerije) u zagrljaju *unum in Rempublicam sentientes*¹⁷, opipljivo prikazuju sliku carske *concordia*, na kojoj je bilo utemeljeno jedinstvo Carstva i mir u svijetu, odsjaj sloge među bogovima, primjer jedinstva Carstva i njegov simbol. „Mir i sloga, utemeljitelji jedinstva, na takav su način postali više posljedica predodređenog reda, manje uzrok tog jedinstva“ .¹⁸ Taj je koncept bio zaokružen idejom da su jedinstvo, vječnost i univerzalnost činili tri osobine neodvojiva od Carstva.

Suvremenicima je bilo očito da Carstvo nije bilo doista univerzalno, budući da nije stvarno posjedovalo čitav poznati svijet. Međutim, u općem pogledu, Carstvo se smatralo čelom civilizacije a car patronom svih naroda.¹⁹ Za cara Konstantina, ustalila se i teorija da su zemlje saveznika (*foederati*) također pripadale Carstvu. Ustrojstvo svijeta se tako poistovjećivalo s onim Carstva. Ustrojstvo *Pax Romana*, jedino koje se onda moglo zamisliti, postupno se na taj način pretvorilo u „sistem ugovora koje je Rim sačinio u prethodnom razdoblju i koji je imao kao unaprijed zadan cilj više uspostavu političke nadmoći u funkciji djelovanja koje je trebalo razviti prema vani, nego brigu, koja je u slijedu postala dominantnom, za očuvanjem mira pod svaku cijenu.“²⁰

15 Paradisi, *Pace e Impero*, 280-281.

16 U tom sklopu valja promatrati i carske vrline (kako to proizlazi iz panegirika, natpisa, novca, itd.) počam od Augustova *aureus clipeus virtutis*, s četiri temeljne vrline (*virtus, clementia, iustitia, pietas*), povezane s carskim nazivima *propagator imperii, victor*, itd., sve do Konstantina, niz *pietas, iustitia, clementia, providentia, philanthropia, megalopsychia, moderatio, indulgentia*, itd., što sve čini cara dostojnim njegove službe i postižu kao rezultat *securitas, tranquillitas, hilaritas, pax*. Cf. M.P. Charlesworth, *Pietas and Victoria: The Emperor and the Citizen*, u „Journal of Roman Studies“, 33 (1943), 2-10; id., *The virtue of a Roman Emperor. Propaganda and the creation of belief*, u „Proceedings of the British Academy“, 23 (1937), 105-133.

17 “Quattuor sane principes mundi fortes, sapientes, benigni et admodum liberales, unum in rem p. sentientes, perreverentes Romani senatus, moderati, populi amici, persancti, graves, religiosi et quales principes semper oravimus” (Historia Augusta, *Vita Cari* 18).

18 Paradisi, *Pace e Impero*, 287.

19 Cf. također J. Vogt, *Orbis. Auserwählte Schriften zur Geschichte des Altertums*, Freiburg-Basel-Wien 1960, 309-311. Zanimljiv je i prilog o problematici *consensus universorum* u vremenu Dioklecijana i Konstantina: G. Nocera u *Accademia Romanistica Costantiniana, Atti del II Convegno Internazionale*, Perugia 1976, 119-153.

20 Paradisi, *Pace e Impero*, 288.

2. Konstantin i ideologija mira²¹

Tu ideologiju mira, koju smo upravo spomenuli, dijeli car Konstantin, premda s posebnošću koju nužno određuje njegov osobni odnos s kršćanskom Crkvom.²²

Carska teorija koju je naslijedio²³ sadržavala je iznad svega tri sastojnice: 1) *imperium*, tj. vlast nad vojskom, i tribunsku vlast, tj. zakonodavno vrhovništvo; 2) carsko gotovo-božanstvo, koje se specificira kao *vicariatus Dei*; 3) carski *genius*, Apolon, i onda Krist.²⁴ U tom se okviru ostvaruje ono što je Konstantin smatrao dvostrukim poslanjem, političko i vjersko, caru vlastito.²⁵ Sastojalo se u stvarnosti u obnašanju njegova poslanja kao “Božjeg sluga”²⁶ i, onda, u očuvanju mira, u “naučavanju mira” i u tome da isti mir osigura svojim podanicima.²⁷

U ideji koju Konstantin ima o kršćanskoj Crkvi, kakvu nam pruža vrlo cijenjena sinteza koju je dao H. Dörries,²⁸ tri su bitne sastavnice: 1) legitimni kult; 2) posjedovanje prava i istine; 3) i, ne na kraju, jednodušnost i sloga (*ομόνοια*).

Upravo je sloga (*concordia*), koja je pretpostavka mira,²⁹ bila ta koja je kršćanstvu, osobito u vremenu progonstva, privukla tolike vjernike, a širenje kršćanstva nije bilo ništa drugo doli čudesno proširenje tog pojma sloge među narodima.

Iz Konstantinovih spisa i politike očito proizlaze neke osobine koje određuju ideologiju mira, a ovako ih sintetiziram:

1. Mir ima svoj datum a taj je 324., i oblikuje se kao “otsustvo rata”, unutrašnjeg ili vanjskog, s posljedicom ujedinjavanja Carstva i sugurnošću granica. Na idealan način *securitas*, koja je vidljivi dio mira, jamči nastavak i kao takva se definira trajnom: *securitas perpetua*.³⁰ Objektivno, međutim, otsustvo rata ili, na drugi način rečeno, “negativan mir”, ukazuje na stanje koje je vrlo blizu onome koje bismo mi danas nazvali dugim primirjem.

21 Bibliografija o Konstantinu: T.D. Barnes, *Constantine and Eusebius*, 406-442.

22 P. Sillo je nedavno pokazao kako je u Konstantinovu uredu postojao *scrinium* sa specifičnom ovlasti glede crkvene politike: cf. *Mito e realtà dell'«aequitas christiana»*. *Contributo alla determinazione del concetto di «aequitas» negli Atti degli «scrinia» costantiniani*, Milano 1980.

23 Ostaje valjanim, premda uz poneku rezervu, opći okvir kako ga je predstavio A. Graf Schenk von Stauffenberg, *Der Reichsgedanke Konstantins*, ponovno objavljeno u R. Klein (ur.), *Prinzipat und Freiheit (Wege der Forschung, 135)*, Darmstadt 1969, 464-487.

24 Cf. G. Downey, *Theory of the Monarchy*. Lecture given at Seminar at Harvard University, Feb. 16, 1951.

25 Cf. H. Dörries, *Das Selbstzeugnis Kaiser Konstantins* (Abh. d. Ak. d. Wissensch. in Göttingen. Philol.-Hist. Kl., 3.F., 34), Göttingen 1954, 243. Kritičku reviziju Konstantinovih spisa napravio je P. Sillo, *op. cit.*

26 Dörries, *op. cit.*, 258-259.

27 *Ibid.*, 256-257.

28 *Ibid.*, 317-320.

29 ‘Ομόνοια je Konstantinov «Lieblingsbegriff» (Dörries, *op. cit.*, p. 80). Cf. pismo Aleksandru Aleksandrijskom, u *Athanasius Werke III 1: Urkunden zur Geschichte des Arianischen Streites*, ur. H.-G. Opitz, Berlin-Leipzig 1934, nr. 32; Antiošanima, u *De Vita Constantini III* 60, 1.2.4.

30 MacCormack, *Arte e cerimoniale*, 283-284. *Felicitas perpetua, securitas perpetua, salus et spes, gaudium* termini su koji pronose upravo ideju kontinuiteta.

2. Takva situacija sadržava u sebi vježbanje snošljivosti, ali ne preko određene granice i ostavljajući uvijek prostor i za privilegij.

3. Kršćanska vjera je uključena u takav projekt i katkad zauzima privilegirani prostor.

4. Car, kao *vicarius Dei* i prvi u odgovornosti, u tome je protagonist sa svim svojim naslovima, kao *propagator imperii, victor*, itd., i nizom vrlina koje mora iskazati: *pietas, iustitia, clementia, providentia, philanthropia, megalopsychia, moderatio, indulgentia*, itd., a one čine cara dostojnim njegove službe i proizvode kao rezultat: *securitas, tranquillitas, hilaritas, pax*.³¹

5. Naposlijetku, "režimska ostvarenja", dvorski cerimonijal, propaganda (panegiristika i izdavanje novca), izričaj su - u najmanju ruku, tako su bili shvaćeni u svom vremenu - prosperiteta, a to je znak božanske dobrohotnosti i rezultat mira. Možemo spomenuti: podizanje novog glavnog grada Konstantinopola, gradnju javnih zgrada, kršćanske bazilike, trijumfalne lukove. U Konstantinopolu je čak napravljena, u odnosu (u opreci ?) prema rimskoj Augustovoj *Ara pacis*, Crkva Svetog Mira.³²

Taj mir najsvetijeg bratstva (*pax illa sanctissimae fraternitatis*), iznad svega jest unutrašnji Božji dar, kako ga je definirao Konstantin, prema navodima Euzebija Cezarejskog,³³ potom i njegova zapovijed, dužnost prema božanskom zakonu, da se mir čuva i da se ponovno sastavlja čim bude na neki način napuknut.³⁴ To je prva careva želja,³⁵ kao i smisao njegova djelovanja u pogledu odnosa s Crkvom (također, ako se pokaže potrebnim, i pomoću nametanja poreza).³⁶ Vjera, mir i sloga (πίστις, εἰρήνη, ομόνοια) su, poput zraka, od životna značenja za Božji narod.³⁷ Carstvo, od svega toga, ima nesumnjive koristi.³⁸ I stoga je potpuno nerazumno ugroziti takav neusporediv dar u nekoj borbi za dogmu.³⁹

Naravno, čitajući tolike izraze brige za mir u Crkvi (i u Carstvu), nameće se pitanje, radi li se tu o stvarnom vjerskom uvjerenju cara ili o njegovoj političkoj odgovornosti (računici ?). Odgovor na to pitanje, tipično za naše vrijeme, jest u činjenici, da je u onovremenom mentalitetu, i navlastito u onom Konstantinovom, bila jasna razlika između razina (vjerske i političke), ali ne i između prostora u kojima se izvršavala jedinstvena političko-vjerska vlast. I to zbog jednog važnog razloga, kako je opravdano primijetio Dörries.⁴⁰

31 Vidi gore bilj. 17.

32 Cf. H. Lietzmann, *Geschichte der alten Kirche*, II, Berlin 1953, 136.

33 Konstantinovo pismo afričkim katolicima, u H. Von Soden (hrsg.), *Urkunden zur Entstehungsgeschichte des Donatismus* (Kleine Texte für Vorlesungen und Übungen, 122), Berlin 1950, br. 315.

34 *Ibid.*, br. 15,23; 31,4.

35 Cf. *De Vita Const.* III 12 = Winkelmann 87,4-88,2.

36 Cf. *Athanasius Werke* 34,39; Sinod u Tiru, u *De Vita Const.* IV 42,2.5. = Winkelmann 137,11-18; 138,2-8.

37 Cf. *De Vita Const.* III 20,2 = Winkelmann 93,2-3.

38 Cf. P.-P. Joannou, *La législation impériale et la christianisation de l'Empire romain 311-476* (Orientalia Christiana Analecta, 192), Roma 1972, 34-35, i tekstovi tu citirani. Cf. npr. *Discorso di apertura al Cons. di Nicea*, u *De Vita Const.* II 56,1; III 12,4-5; Gelazije, *Hist. Eccl.* II 7,1-4.

39 Cf. Joannou, *op. cit.*, 36. Cf. pismo Euzebija Nikomedijskog i Teognida Nicejskog II. Nicejskom Sinodu, u *Athanasius Werke* III 1,31.

40 *Op. cit.*, 319-320.

Riječi, izrazi ἀλλήλων φιλία, συμφωνία, ἀγάπη, εἰρήνη e ομόνοια ukazuju na *pax fraternitatis*, u kojem je pojmu sadržana kršćanska bratska ljubav,⁴¹ koja je, čak i u približnosti sa *Soldatenglaube* (Josef Vogt), kao što je to bilo kod Konstantina,⁴² nešto novo i različito u odnosu na sve dotad postojeće.

Nije u svezi s tim za prešutiti, prije nego kontradiktornu vjersku politiku mira, prvenstveno određeni Konstantinov, tipično rimski, pragmatizam. Mislim na njegov odnos prema Rimu nakon osnutka drugog Rima, Konstantinopola. Novac, koji se onda kovao, svojim je simboličkim prikazima jasno ukazivao da je Konstantinopol novi Rim i idealno središte sveopćeg kršćanskog carstva.

Konstantinopol se prikazuje u ženskom liku koji je bio odgovarajući onom božice Rome, sa svim simbolima, koji je određuju *Kraljicom Mira*, kraljicom Pobjede i Obilnosti. Poput krilate *Tyche*, koja ima skeptar na kojem je kugla i na njoj Kristov križ, ona - novi Rim - je prikazana kao božanstvo koje u sebe prihvaća sve attribute tipične za mir: *Rhea, Abundantia, Victoria* i *Ceres*.⁴³

U tim istim godinama, međutim, Carska je kovnica stavljala u opticaj spomen-novac s legendom *Securitas Romae*, u čemu se, u odnosu na stari glavni grad, izražava ista poruka koja je bila i ona pjesnika i poganskog panegiričara iz 325., Optacijana Porfirija, nakon poraza od Gota na teritoriju Sarmata: „O da bi tako ti mogla, dok su mačevi savijeni kako bi se učinili nokti na raoniku, uživati u cjelovitom odmoru na tvojoj sniježno bijeloj stijeni. Ti, *Roma* sestrice, uresu Ponta, kliči Rimu Tuskâ, koji vidimo svojim očima“.⁴⁴ Tako je zasluženi i pasivni odmor starog grada-majke stavljen u odnos prema pobjedničkoj promociji mira sa strane novog glavnog grada.

S talijanskog preveo: Emilio Marin

41 Cf. pismo Ariju i drugovima, u *Athanasius Werke* III 1,34.

42 Cf. J. Vogt, *Die Bedeutung des Jahres 312 für die Religionspolitik Konstantins des Großen*, u "Zeitschrift für Kirchengeschichte", 61 (1942), 190.

43 Cf. A. Alföldi, *Costantino tra paganesimo e cristianesimo*, Bari-Roma 1976, 95-96.

44 *Carmi di Publilio Optaziano Porfirio*, ur. Giovanni Polara (Torino, Utet 2004) XVIII, 164-167.

"Tot freta pacis apex mutari munere gaudet, /
India clavigeri Latium vult tangere navi, /
Nileus messor sua tradit castra, vel agmen /
Arctos, quam Carpi noscet vix Haemus, in ora. /
Sic istis cultus in rem curvantibus enses /
te nivea iuvat arce frui. Ponti decus auget, /
Roma soror, veteres Tuscos, quos ore tuemur. /
Alme, tuas lauro aetas sustollet in astra".

Publilije Optacijan Porfirije, iz progostva, poradi ne točno utvrđenih krivnja, naslovljava caru Konstantinu zbirku pjesama, među kojima i XVIII., odlomak smo upravo naveli. Car cijeni knjižicu koja mu je posvećena u povodu Vicenalijske 325., osobito glede tehnike oblikovanja *versus intexti* u suglasju s onom akrostiha, i poziva ga da se vrati u Rima kako bi ga u samo četiri godine unaprijedio, od upravitelja Kampanije, preko prokonzula Ahaje, prokonzula Azije do prefekta Grada.

Cf. A. Alföldi, *op. cit.*, 104. U pogledu numizmatike, također cf. P.M. Bruun, *The Roman Imperial Coinage*, vol. VII: *Constantine and Licinius*, London 1966, 15-46 (*beata tranquillitas*), 36, bilj. 3; 49; 288; 314 (*pax perpetua*); 49 (*saeculi felicitas*); 51, bilj. 3; 165; 363 (*pax aeterna*); 45, bilj. 2; 568 (*pax publica*), itd.

HRVATSKO KATOLIČKO
SVEUČILIŠTE

Pripremila i uredila:
Suzana Obrovac Lipar, prof.
Voditeljica odjela za odnose s javnošću
pr@unicath.hr
srpanj 2012.

LUX VERA